

Ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-018
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, кӯчаи Буни
Ҳисорак, бинои 11)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Мирзозода Мавлудахон Зайнӣ дар мавзӯи «Заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи Мирзозода Мавлудахон Зайнӣ дар мавзӯи «Заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат мутобиқ ба ихтисос ва самти илм мебошад.

Мубрам будани мавзӯи диссертатсия. Масъалаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш аз ҳама заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии он яке аз масъалаҳои муҳим ба ҳисоб меравад. Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз ба даст овардани Истиқлоли давлатӣ роҳи бунёди давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёд, инчунин созмон додани давлати иҷтимоиро пеш гирифтааст. Гузашта аз ин, дар асоси Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон инсон ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ арзиши олӣ эътироф гардидааст, ки дар ҳолатҳои зарурӣ таъминкунандаи чунин ҳуқуқҳо мақомоти судӣ ба ҳисоб меравад. Ҳокимияти судӣ яке аз шохаҳои мустақили ҳокимияти давлатӣ буда, он таъминкунандаи адолат дар ҷомеа мебошад. Дар ҷомеаи демокративу ҳуқуқбунёд нақши мақомоти судӣ дар таъмини адолати иҷтимоӣ ва таҳкими қонуният дучанд муҳим аст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста дар баромадҳои худ вобаста ба нақш ва мақоми ҳокимияти судӣ дар ҳимоя ва таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, инчунин, таҳкими қонуният дар давлат таъкид менамоянд. Аз ҷумла санаи 5 декабри соли 2024 Ҳангоми суҳанронӣ дар мулоқот бо кормандони мақомоти судии кишвар бевосита таъкид намуданд, ки ҳокимияти судӣ риоя ва ҳифзи

хукуку озодиҳои инсон, манфиатҳои давлат ва ташкилоту муассисаҳоро кафолат дода, фаъолияти он ба таъмин намудани қонуният ва адолати иҷтимоӣ равона шудааст. Инчунин, иброз намдуанд, ки бо дарназардошти мақом ва нақши ҳокимияти судӣ, то имрӯз барои таъмин намудани мустақилияти судҳо иқдоми назаррас амалӣ карда шудаанд. Қабул ва амалӣ намудани чор барномаи ислоҳоти судиву ҳуқуқӣ, тақмили қонунгузорию моддӣ ва муҳофизатӣ, афзоиши ҳарсолаи маблағгузорию мақомоти судӣ, баланд бардоштани маоши судьяҳо ва кормандони дастгоҳи судҳо аз ҷумлаи иқдоми зикршуда мебошанд.

Бояд иброз намуд, ки имрӯз тибқи таҳлилҳо камбудиву норасоӣ дар фаъолияти ин ниҳоди бениҳоят муҳимми давлатӣ ҷой дорад. Вобаста ба ин камбудӣҳо ба таври мушаххас Президенти кишвар дар воҳурии болозикр ишора намуданд, ки боиси нигаронист. Гузашта аз ин, дар чор барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (барои солҳои 2007-2010, 2011-2013, 2015-2017, 2019-2021) инчунин, Консепсияи сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028 норасогиву камбудӣҳо ва анҷом додани якқатор корҳои мушаххас зикр гадидааст, ки давра ба давра амалӣ гардидани онҳо ҷиҳати рушди ҳокимияти судӣ ва ба амалбарории ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамояд. Анҷом додани тадқиқоти диссертатсионӣ дар мавзӯи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амри зарурӣ ва мутобиқ ба амалигардонии сиёсати давлатӣ дар ин самт ба ҳисоб меравад.

Диссертатсияи М.З. Мирзозода аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт ва интишорот аз рӯи диссертатсия иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи таҳқиқот асоснок карда шуда, сатҳи омӯзиш, мақсад, вазифаи таҳқиқот, асосҳои методологии таҳқиқот, навгонии илмии таҳқиқот ва нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариявӣ амалии таҳқиқот, тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия баён карда шудааст.

Боби якуми диссертатсия «Ташаккулёбии асосҳои роҳбарикунандаи адолати судӣ дар Тоҷикистон» ном гирифта, аз се зербоб иборат мебошад. Дар зербоби якуми боби мазкур – «Заминаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ ва моҳияти адолат ҳамчун омили таъминкунандаи ҳаёти ошоштаи ҷомеа», муаллиф сайри таърихӣ намуда, масъалаи ҳифзи судиро дар давраҳои гуногуни таърихӣ халқи тоҷик баррасӣ намудааст. Дар асоси таҳлили маводи зиёди илмӣ диссертант ба хулоса омадааст, ки

аз даврони шоҳигарии Дорой Кабир дар назди шоҳаншоҳ мақомоти машваратӣ Шӯрои ҳафтнафара (Шӯрои хирадмандон) таъсис гардид. Ин Шӯро мақоми машваратӣ ва додрасӣ дошта, шоҳ барои баррасии масоили муҳимми сиёсӣ ва баҳси судӣ ба он муроҷиат мекард. Агар оиди ягон масоил Шӯро қарор барорад бо имзои шоҳ он эътибори ҳуқуқӣ пайдо намуда, ичрояш хусусияти ҳатмиро пайдо мекунад. Доддабир мушовири шоҳ дар масоили ташкили додрасӣ, ташкилу гузаронидани мурофиаҳои додрасӣ буда, дар чашни Наврӯзу Меҳргон додрасҳоро ба вазифа таин ва озод мекард (саҳ. 31).

Иброз карда мешавад, ки миллати тоҷик дар соҳаи идоракунии давлатӣ, ҳуқуқэҷодкунӣ ва ба амал баровардани ҳокимият таҷрибаи куҳан дошта, ҳанӯз ҳазорсолаҳо муқаддам дар асоси чунин сарчашмаҳои муътамади таърихӣ Авесто, Эломияи Куруши Кабир, Қонунномаи Сосониён, Қуръон, Сиёсатнома ва дигар санадҳои таърихӣ, инчунин, дар асоси урфу одатҳои адолати судиро дар ҳудуди давлатдорӣ худ ба амал бараовардааст (саҳ. 25-42).

Дар баробари ин, диссертант ба як марҳилаи муҳимми таърихии халқи тоҷик ҳамроҳшавии Осиёи миёна ба Россия тавачҷуҳ намуда, моҳирона ба амалабарории адолати судиро дар ин давра мавриди баррасӣ қарор додааст. Бо тақия ба санадҳои таърихӣ иброз менамояд, ки дар миёнаи асри XIX ҳудуди давлатҳои Осиёи Миёна аз ҷониби империяи Россияи подшоҳӣ истилоҳ ва забт карда шуд, ки ба ҷорӣ гаштани санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва амали низоми давлатдорӣ Россия дар ин давлатҳо сабаб гардидааст. Тибқи Низомномаи муваққатии идоракунӣ дар вилоятҳои Туркистон аз 06 августи соли 1865 аввалин маротиба таъин карда шудани қозӣ (судя) аз ҷониби губернатори ҳарбӣ (низомӣ) пешбинӣ мешавад (саҳ. 43).

Дар зербоби дуоми боби якум – «Раванди ташаккулёбии заминҳои иҷтимоиву ҳуқуқии адолати судӣ дар раванди марҳилаҳои ислоҳоти судию ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон», муаллиф бо назардошти андешаҳои муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, инчунин сарчашмаҳои ҳуқуқӣ раванди ташаккулёбии заминҳои иҷтимоиву ҳуқуқии адолати судиро дар марҳилаҳои ислоҳоти судию ҳуқуқӣ баррасӣ намудааст. Иброз карда мешавад, ки асосҳои конституционии ба амалбарории адолати судӣ заминаи иҷтимоӣ-фарҳангӣ дошта, аз ҳуқуқҳои фитрии инсон, анъанаҳои маънавии миллӣ сарчашма мегиранд, ки дар қонунгузорию муосири Тоҷикистон аввалин маротиба шакли расмӣ гирифтаанд ва хусусияти умумихатмӣ пайдо кардаанд ва амалӣ гаштани онҳо минбаъд ҳам зарурияти тақмил дода шудани фаъолияти тамоми мақомоти ваколатдори давлатӣ, амалҳои мурофиавиву судиро талаб мекунад (саҳ. 51). Бо

мазмуни баланди илмӣ ҳадафҳои ислоҳоти судӣ дар асоси санадҳои меърию ҳуқуқӣ баррасӣ гардидааст (саҳ. 63-66).

Зербоби сеюми боби якум – «Раванди амалишавии ислоҳоти судию ҳуқуқӣ дар Тоҷикистони муосир» ном гирифта, муаллиф зимни таҳқиқот бо маҳорати баланди илмӣ бештар услубҳои таҳлили ҳуқуқии санадҳои меърию ҳуқуқӣ, хронология ва абстраксияро истифода бурда, ҷиҳатҳои назариявӣ ва амалии ислоҳоти судию ҳуқуқиро дар ҚТ марҳила ба марҳила мавриди омӯзишу баррасӣ ва таҳлилу таҳқиқи илмӣ қарор додааст. Аз ҷониби диссертант хулоса карда мешавад, ки ҷиҳати таҳкими ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиати давлат, ташкилотҳо, бахусус ҳуқуқи молумулкии онҳо, мутобиқ сохтани меъёрҳои соҳа ба меъёрҳои Конститутсияи ҚТ ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, инчунин мутобиқати санадҳои ҳуқуқии миллӣ, бо дар назар доштани танзими муносибатҳои нави ҷамъиятӣ, таҳия ва қабули санадҳои меъериву ҳуқуқӣ дар таҳрири нав минбаъд ҳам мувофиқи мақсад аст, ки ислоҳоти судию ҳуқуқӣ дар ҚТ оид ба омода кардан, интиҳоб ва ҷобачогузорию дурусти кадрҳои соҳа, баланд бардоштани сатҳи таҳассусии онҳо, ҳалли масъалаҳои дигари ташкилии фаъолияти судӣ роҳандозӣ гардида, дар ин раванд ба қонунҳои конститутсионии ҚТ «Дар бораи Суди конститутсионии ҚТ», «Дар бораи судҳои ҚТ», Кодексҳои мурофиавии судӣ тағйиру иловаҳо ворид карда шаванд (саҳ. 79).

Боби дуюми диссертатсия – «Таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, самтҳои афзалиятноки ислоҳоти судию ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон» ном гирифта, аз се зербоб иборат мебошад. Дар зербоби якуми боби мазкур – «Таъмини кафолатҳои конститутсионии ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ҳадафи асосии ислоҳоти судию ҳуқуқӣ», ба маврид иброз карда мешавад, ки Тоҷикистон ба бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, иҷтимоӣ ва дунявӣ шурӯъ намуда, дар Конститутсия ин ақидаҳоро ҳамчун дурнамои пешрафти ҷомеа ва давлат пешбинӣ кардааст. Бо дарки ин ҳадафҳо, халқи Тоҷикистон ба ин роҳ қадамҳои устувор гузошта, барои боз ҳам васеътар ворид шудани унсурҳои демократияи муосир дар ҷомеа тадбирҳо меандешад. «Дурнамое, ки Тоҷикистон сиёсати давлатиро ба он равона намудааст, бо дарназардошти расму оин ва анъанаҳои давлатдорӣ миллӣ, арзишҳо ва муқаддасоти ахлоқию иҷтимоӣ ва фарҳангӣ маънавии халқи тоҷик зиндагии осоишта, тарзи ҳаёти дунявӣ, фаъолияти озодонаи ҳамаи хизбу ҳаракатҳо, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, умуман ҳуқуқу озодиҳои қулли шаҳрвандони мамлакатро таъмин намуда, манфиатҳои тамоми мардуми

Тоҷикистонро пуштибонӣ мекунад» (саҳ. 81-82). Муҳаққиқи диссертатсия бо маҳорати баланди хулосабарорӣ, фикру андешаи олимони дохил ва хориҷи кишварро вобаста ба мафҳуми ҳуқуқи инсон баррасӣ намуда, иброз менамояд, ки шарҳу тавзеҳот роҷеъ ба мафҳум ва моҳияти ҳуқуқи инсон ба ҳамдигар чандон ихтилоф надошта, якдигарро пурра месозанд. Аммо дар шароити мавҷудияти чунин назарҳои мухталиф интиҳоби мафҳуми нисбатан мақбули ҳуқуқи инсон душвор аст. Барои ҳалли вазифаҳои гузошташуда оид ба ин масъала гумон меравад, ки падидаи ҳуқуқи инсон бояд дар партави назарияҳои муосири фаҳмиши ҳуқуқӣ мавриди баррасӣ қарор гирад (саҳ. 90-95).

Зербоби дуҷуми боби дуҷум – «Фарҳанги ҳуқуқӣ ва роҳҳои таъмин намудани самаранокии адолати судӣ ва такмил додани асосҳои конституционии адолати судӣ дар партави Консепсияи сиёсати ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон» номгузорӣ гардидааст. Дар зербоби мазкур таҷрибаи давлатҳои хориҷи кишвар мавриди таҳлил қарор дода шудааст, аз ҷумла омӯзиши таҷрибаи Россия, Ўзбекистон, Қазоқистон, Гурҷистон ва Арманистон имконият додааст, ки диссертант андешаҳои худро асоснок намояд. Ҷанбаи назарраси қор дар он ифода меёбад, ки таҳқиқоти илмӣ дар ҳамбастагии назария бо амалия анҷом дода шудааст.

Бисёр саривақтона пешниҳод карда мешавад, ки судья, прокурор, муфаттиш, таҳқиқбаранда, тарафҳои баҳси ҳуқуқӣ бояд, дорои қобилият ва донише бошад, ки: а) мазмуни меъёрҳои ҳуқуқӣ ва санадҳои меъёриро ҳуқуқи ро шарҳ дода, тартиби дар амал татбиқ карда шудани онҳоро бе нуқсон донанд; б) риоя, иҷроиш ва татиқи меъёрҳои муайянкардаи қонунро дар ҳама соҳаҳои фаъолияти худ таъмин намояд; в) аз ҷиҳати ҳуқуқӣ ба вазъияти ҳодиса ва ё ҳолатҳои муайян баҳои дурусти ҳуқуқӣ диҳад; г) ҳуҷҷатҳои аҳамияти ҳуқуқӣ доштаро дуруст ва саҳеҳ тартиб диҳад, ҳуҷҷатҳоро мавриди таҳлиси ҳуқуқӣ қарор диҳад; д) маслиҳати ҳуқуқӣ ва хулосаи ҳуқуқӣ диҳад; е) тибқи қонун қарори аниқи ҳуқуқӣ қабул намояд ё амалҳои ҳуқуқи ро иҷро намояд; ж) ҳуқуқвайронкуниро ошкор ва дараҷаи ба ҷамъият хавфнокии онро муайян намояд, ҳаҷм ва андозаи ҷавобгариро муқаррар намояд ва баҳри бартараф кардани оқибати аз он ба миён омада, чораҳо андешад; з) пайваста дониш ва маҳорати касбии худро такмил диҳад, санадҳои меъёриро ҳуқуқи ро омӯзад ва таҳлил намояд, тартиби амалии татбиқи онҳоро донанд; к) Доир ба ҳалли масъалаҳои ҳуқуқӣ ва оқибатҳои он масъулиятро дарк намояд (саҳ. 118-119).

Дар зербоби сеҷуми боби дуҷум – «Рушди асосҳои конституционии адолати судӣ дар самти муқовимат ба ҷиноят ва ҷинояткорӣ», муаллиф бо таҳлили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, андешаҳои муҳаққиқони ватанию

хориҷӣ масъаларо баррасӣ намудааст. Аз ҷумла, гуфта мешавад, ки муқаррароти муурофияи судии ҷиноятӣ, ки дар дигар қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ мешаванд, бояд ба муқаррароти КМҶ ҚТ мутобиқ бошанд (қ. 2, м. 9 КМҶ ҚТ). Ҳангоми пешбурди парвандаҳои ҷиноятӣ риоя накардани талаботи қонун, сарфи назар аз он ки дар қадом асос роҳ дода шудааст, иҷозат дода намешавад ва боиси масъулияти муқаррарнамудаи қонун гардида, санадҳои ғайриқонунӣ қабулшуда безътибор дониста, бекор карда мешаванд. Лекин, агар ба мазмуни меъёрҳои КМҶ ҚТ назар андозем, дар ҷараёни маҷлиси судӣ оид ба тартиби безътибор донистани санадҳои муурофиявии ғайриқонунӣ қабулшуда ё аз асоси айбдорӣ хориҷ кардани далелҳои, ки ҷоиз нестанд, ягон меъёри дахлдор дида намешаванд (саҳ. 133).

Иброн карда мешавад, ки тарафи айбдоркунанда ва Ҳимоя дар муурофияи судии ҷиноятӣ баробарҳуқуқанд ва барои Ҳимояи мавқеи худ имкониятҳои муурофиявии баробар доранд. Механизми таъмини баробарҳуқуқии тарафҳоро дар ҷорӣ шудани принципи мувоҳида дар муурофияи ҷиноятӣ дидан мумкин аст, ки мувофиқи он суд мақомоти таъкиби ҷиноятӣ ё танҳо ҷазодиханда нест ва набояд тарафи айбдоркунанда ё Ҳимояро ҷонибдорӣ намояд, ҳулосаи суд (ки дар ҳукм ифода меёбад) аз ҳулосаи айбдоркунӣ ё мавқеи Ҳимоятгар вобастагӣ надорад. Тарафи айбдоркунанда ва Ҳимоя дар муурофияи судии ҷиноятӣ барои тақвият ё Ҳимояи мавқеи худ имкониятҳои баробар доранд. Суд яққоя бо иштироки тарафҳо дар тафтиши судӣ далелҳои мавриди санҷиш ва баҳодихӣ қарор медиҳад, ки ҳолатҳои содир шудани ҷиноят ва ба парвандаи ҷинояти аҳамият дошта, ё айби шахсро дар содир кардани ҷиноят ё бегуноҳии судшавандаро тасдиқ мекунад (саҳ. 137).

Дар асоси таҳлилҳои васеъ ва ҳамаҷонибаи илмӣ ба диссертант имконият фароҳам омадааст, ки пешниҳодҳои муҳимми илмӣ дар самти назария ва амалияи фаъолияти ҳокимияти судӣ пешниҳод карда шавад.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои Ҳимоя пешниҳод шудаанд. Таҳқиқоти диссертатсионии М.З. Мирзозода дар муҳити илми ҳуқуқшиносии ватанӣ аз зумраи нахустин таҳқиқоти диссертатсионӣ мебошад, ки дар он паҳлуҳои назариявӣ ва амалии заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба масъалаи муҳимми илми ҳуқуқшиносӣ – фаъолияти ҳокимияти судӣ ва таъмини адолати иҷтимоӣ бахшида шудааст. Диссертант вазифаҳои гузоштаи худро дар самти таҳқиқоти диссертатсионии мазкур тавассути нуқтаҳои илмӣ ба Ҳимоя

пешниҳодҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ намуда, ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои худ аз сарҷаммаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ ҳамаҷониба таҳқиқ, қонунгузории миллӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ оид ба фаъолияти ҳокимияти судӣ, қонунгузории давлатҳои алоҳида, инчунин аз андешаву назари олимони ватанию хориҷӣ истифода намудааст, ки онҳо дар маҷмуъ навгонии таҳқиқоти диссертатсиониро таъмин намудаанд. Нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро ифода менамоянд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Бояд таъкид кард, ки эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ оид ба паҳлуҳои заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ, таҳлили натиҷаҳо ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, андешаҳо ва тавсияҳои назариявӣ амалии муаллиф, нуқтаҳои илмӣ таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории миллӣ бо қонунгузории кишварҳои хориҷӣ ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар самти фаъолияти судӣ, таҳқиқи ҳолати қонунӣ, дурнамо ва роҳҳои тақмили қонунгузории кишвар оид ба ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ асос меёбад.

Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии М.З. Мирзозода аҳамияти илмӣ амалӣ дорад. Зеро хулосаҳо ва пешниҳодҳои дар натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ бадастомада метавонанд барои ҳалли масъалаҳои назариявӣ ва амалӣ дар самти ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ истифода карда шуда, ҳамзамон барои ҳалли як қатор масъалаҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ, ки ба ҳокимияти судӣ бахшида шудаанд, мусоидат намоянд. Маврид ба зикр аст, ки истифодаи маводи диссертатсия дар таҳлилу хулосабарории мавзӯҳои назариявӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва соҳавӣ-ҳуқуқӣ маълумотҳо ва маводҳои нави илмиро пешниҳод менамояд. Хулоса ва пешниҳодҳои дар натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба даст омада, мумкин аст дар ҳалли як қатор мушкилоти дар илмҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи инсон, ҳуқуқи ҷиноятӣ, ҳуқуқи гражданин, соҳаҳои муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва умуман илми ҳуқуқшиносӣ мавҷудбуда, истифода гарданд. Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода мегардад, ки дар фаъолияти ҳокимияти судӣ ҷиҳати тақмили қонунгузории кишвар метавон хулосаву пешниҳодҳои таҳқиқотро вобаста ба масъалаи ислоҳоти соҳа истифода бурд. Хулосаву пешниҳодҳои таҳқиқот барои амалияи ҳуқуқатбиқсозӣ ҷиҳати амалигардонии ислоҳоти судӣ аҳамияти калон доранд. Ҳамзамон, муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонанд дар омода намудани адабиёти таълимӣ ва таълимӣ-методӣ, инчунин ҷараёни таълими фанҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ, таърихи давлат

ва ҳуқуқи Тоҷикистон, ҳуқуқи инсон, ҳуқуқи конституционӣ, ҳуқуқи граждани, ҳуқуқи ҷиноятӣ ва ғ. истифода бурда шаванд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Доир ба мавзӯи диссертатсия ва моҳияти он унвонҷу 9 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 6 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расонидааст.

Диссертатсияи М.З. Мирзозода дар баробари доштани ҷанбаҳои зиёди мусбӣ, инчунин аз камбудӣ ва масъалаҳои баҳсбарангез оғӣ намебошад, аз ҷумла:

1. Дар нуктаи илмии яқум иброз карда мешавад, ки ҷомеаи ҷаҳонӣ то ҳол низоми мукаммали стандартҳои аз ҷониби умум эътирофшудаи судиро таъсис надодааст, ба истиснои қатъномаи Маҷмааи Умумии СММ «Оид ба принсипҳои асосии ҳокимияти мустақили судӣ». Андешаи мазкур як андоза баҳсбарангез мебошад. Зеро дар моддаҳои 8, 10 ва 11 Эъломияи умумии ҳуқуқи инсон, моддаҳои 2, 6, 8, 9 ва 14 «Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахсӣ ва сиёсӣ», инчунин «Принсипҳои асосие, ки ба нақши шахсони амаликунандаи таъкиботи судӣ дахл доранд» аз ҷониби Конгресси ҳаштуми СММ аз 7.09.1990 сол қабул карда шудааст, «Шартномаи намунавӣ оид ба супоридани истеҳсолоти судии ҷиноӣ» аз ҷониби Ассамблеяи Генералӣ дар Резолютсияи 40/32 аз 29 ноябри соли 1985 тасдиқ шудааст ва дигар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ба андешаи мо стандартҳо дар соҳаи фаъолияти судӣ дарҷ гардидаанд. Вобаста ба ин масъала мехостам андешаи диссертант дар рафти ҷимояи ошкоро шунида шавад.

2. Дар матни диссертатсия (саҳ. 28 то 43 ва ғ.) вобаста ба нақши дини Ислом ва ҳуқуқи исломӣ андешаҳои муҳимми илмӣ оварда шудааст. Вобаста ба таҳлилҳо, дар нуктаи илмии дуюм диссертант иброз менамояд, ки ба инобат гирифтани арзишҳои таълимоти мактаби мовароуннахрии ҳуқуқи исломӣ оид ба адолати судӣ дар такмил додан ва рушди ғоявии қонунгузори мурофиавии судии ҚТ ва дар танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ дар ин самт яке аз тадбири муҳим ва ногузирӣ замони муосир аст. Андешаи мазкур низ як андоза баҳсбарангез мебошад. Зеро, дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ ҳуқуқи исломӣ дар самти адолати судӣ, инчунин, андешаҳо ҷой доранд, ки дар асоси иҷмо ва қиёс ҳамчун сарчашмаи ҳуқуқи исломӣ масъалаҳои баҳсӣ маъмулан ба манфиати ин ё он тараф ҳал карда мешуданд. Гузашта аз ин, ҳукмҳои, ки бароварда мешуданд дар баъзе ҳолат бар муқобили принципи инсондӯстӣ низ мебошанд. Вобаста ба ин масъала мехостам дар рафти ҷимояи ошкоро андешаи диссертант шунида шавад.

3. Ба андешаи муаллифи диссертатсия, таҳлилҳо бозгӯи онанд, ки ҳарчанд дар Тоҷикистон ислоҳоти судию ҳуқуқӣ идома ёфта, роҳҳои амалишавии адолати судӣ такмил ёфта истода бошад ҳам, ҳоло сатҳи иштироки шаҳрвандон дар амали шудани адолати судӣ ва дастрас будани ҳимояи судӣ боиси нигаронӣ аст. Диссертант якчанд сабабу омилҳоро пеш овардааст, ки дар воқеъ ҷой доранд ва бартараф кардани онҳо ҷиҳати амали гардидани ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ мусоидат менамоянд (саҳ. 112-116). Аммо, муаллифи диссертатсия дар ин радиғ ба масъалаи истифодаи технологияи рақамӣ тавачҷуҳ наменамайд, ҳоло он ки давлатҳои дуру наздик дар самти таъмини адолати судӣ аз чунин дастоварди замони муосир васеъ истифода мебаранд.

4. Дар доираи мавзӯи тадқиқоти диссертатсионӣ ба таври мукамал гузаронидани мониторинги амалигардии ҷор барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ таҳқиқоти иловагӣ ва хулосабарории муаллифи диссертатсияро тақозо менамайд. Гузашта аз ин, андешаи диссертант ноаён аст, ки оё зарурияти қабули барномаи нави ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ ҷой дорад ё не? Дар ин бобат мехостам андешаи диссертант ҳангоми ҳимояи ошкоро шунида шавад.

Мулоҳизаҳое, ки қайд гардиданд, дар умум, ҳангоми баҳодихии мусбати таҳқиқоти диссертатсионӣ нақши муайянкунандаро намебозанд ва танҳо шаҳодати он мебошанд, ки масъалаи баррасишаванда муҳим буда, мураккаб ва баҳсбарангез мебошанд ва муаллиф дар ҳалли баъзе масъалаҳо дар натиҷаи омӯзиши сарчашмаҳои ҳуқуқӣ, адабиёти соҳавӣ ва баҳодихии ақидаҳои олимони гуногун нуктаи назари муаллифии худро пешниҳод намудааст, ки ин хоси гузаронидани чунин таҳқиқоти илмӣ ва сазовори баҳои баланд мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии иазди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи М.З. Мирзозода ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамайд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи навгонии илмии диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Муҳтавои диссертатсия дар автореферат оварда шудааст ва мазмуну муҳтавои онро инъикос менамайд.

Хулоса, таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мавзӯи «Заминаҳои иҷтимоӣ-ҳуқуқии ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба талаботи муқарраргардида ҷавобгӯ буда, муаллифи он Мирзозода Мавлудахон Зайнӣ сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 - Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Сардори факултети №2

Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент

Мансурзода А.М.

Имзои «Мансурзода А.М.»-ро тасдиқ менамоям.

Муовини сардори Академияи ВКД, Ҷумҳурии Тоҷикистон
оид ба қор бо ҳайати шахсӣ
полковники милитсия

Шарифзода М.С.

07 феврал 2025

Суроғи муқарриз:

734012, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи М. Мастонгулова, 3.
Тел.: +992 (37) 226-60-42; Факс: +992 (37) 226-60-43; (+992) 918-40-07-11;
E-mail: tam300986@mail.ru